

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي هدانا لهذا
أما كنا لنجدن ما كنا نعبد
أدبار العرش
فلا

دانشگاه تهران

مجتمع آموزش عالی قم

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته حقوق عمومی

موضوع:

**حل و فصل اختلافات بین دولت‌ها
از طریق داوری بین‌المللی عمومی**

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سیدباقر میرعباسی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر طباطبائی

نگارش:

محمد تقی ابراهیمی

بهمن ماه ۱۳۸۰

۵۲۶۱۵

۱۳۸۱ / ۵ / ۴۰

مرکز اطلاع‌رسانی و آرکایوهای دیجیتال
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۱.....	- طرح مطلب
۵.....	- روش تحقیق
۵.....	- قلمرو و موضوع
۵.....	- معرفی مباحث اصلی
۶.....	بخش اول:
۶.....	کلیاتی درباره حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی
۷.....	پیشینه تاریخی حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی
۱۲.....	فصل اول
۱۲.....	روش های حل و فصل اختلافات بین المللی
۱۲.....	بند اول - مفهوم اختلافات بین المللی
۱۲.....	- تعریف اختلافات یا مناقشه بین المللی
۱۴.....	بند دوم - دسته بندی اختلافات یا مناقشات بین المللی
۱۴.....	اختلافات حقوقی

عنوان

صفحه

بند سوم - طرفین اختلافات بین‌المللی	۱۷
فصل دوم	۱۸
خصوصیت راه‌های حل اختلافات بین‌المللی	۱۸
بند اول - خصوصیت اختیاری بودن راه‌های حل اختلافات بین‌المللی	۱۸
بند دوم - خصوصیت بی‌حد و حصر نبودن اصل اختیاری بودن راه‌های حل اختلافات بین‌المللی	۱۹
بند سوم - اصل امری نبودن اجبار دولت‌ها در توسل به راه‌های مسالمت‌آمیز حل اختلافات بین‌المللی	۲۲
فصل سوم	۲۲
روش‌های سیاسی حل و فصل اختلافات بین‌المللی	۲۲
روش‌هایی که بین دولت‌ها و کشورها وجود دارد	۲۲
بند اول - مذاکره	۲۲
بند دوم - پایمردی یا مساعی جمیله	۲۳
بند سوم - میانجی‌گری	۲۵
بند چهارم: تحقیق و بازرجویی	۲۶
بند پنجم - سازش و آشتی	۲۸

عنوان

صفحه

بخش دوم:	۳۰
روش‌های حقوقی حل و فصل اختلاف‌های بین‌المللی	۳۰
طرح مطلب	۳۱
فصل اول	۳۲
داوری بین‌المللی و دولت‌ها	۳۲
الف) تحول در انتخاب حقوق حاکم بر قرارداد داوری	۳۲
ب) کاهش مداخله قضات داخلی	۳۳
تاریخچه و تعریف داوری	۳۳
بند اول: تفکیک داوری و کارشناسی	۳۷
فصل دوم	۳۹
اسلام و داوری بین‌المللی	۳۹
طرح موضوع	۳۹
بند اول - مفهوم داوری در اسلام	۴۱
بند دوم - مبناي قرآنی داوری	۴۱
بند سوم - غزودی بتی قریظه	۴۳
بند چهارم - داوری در منشور مدینه	۴۵

عنوان

صفحه

بند پنجم - حکمیت میان علی (ع) و معاویه	۴۷
فصل سوم	۴۹
دیوان دائمی دآوری	۴۹
بند اول - مبنای حقوقی و ساختار	۴۹
بند دوم - تأسیس و اقدامات	۵۱
بند سوم - ساختار دیوان	۵۴
الف) نهادهای تابعه دیوان دائمی دآوری	۵۴
ب) فهرست داوران دیوان	۵۶
ج) طرز تشکیل محکمه دآوری :	۵۷
بند چهارم - صلاحیت دیوان	۶۰
بند پنجم - رویه قضایی و احکام	۶۳
بند ششم - خصوصیت الزامی آرای دیوان	۶۵
بند هفتم - دآوری های انجام شده توسط دیوان	۶۷
فصل چهارم	۶۹
دیوان دایمی بین المللی دادگستری	۶۹
- تاریخچه	۶۹

۷۰	بند اول - پیدایش دیوان دایمی بین المللی دادگستری
۷۴	بند دوم - مقایسه دیوان دایمی با دیوان بین المللی دادگستری
۷۷	فصل پنجم
۷۷	مبانی داوری
۷۷	اصل استقلال اراده طرفین
۷۸	بند دوم - اشکال مراجعه به داوری
۷۸	الف - قرار رجوع به حکمیت
۸۰	ب - شرط حکمیت (داوری)
۸۸	۴- ارزشیابی
۸۹	ج - قرارداد داوری دایمی
۹۰	بند سوم - دعاوی مورد داوری
۹۲	فصل ششم
۹۲	آیین دادرسی محاکم داوری
۹۲	بند اول: موضوع قرارداد یا اختلاف
۹۴	بند دوم - داوران و چگونگی انتخاب آنها
۹۶	بند سوم: حدود اختیارات و نقش داوران

عنوان

صفحه

الف) حدود اختیارات و صلاحیت داور یا دادگاه داورى	۹۶
ب) عقیده اکثریت علمای حقوق (صلاحیت در تعیین صلاحیت)	۹۸
ج) نقش داورى یا دادگاه داورى	۹۹
بند چهارم - تشریفات رسیدگی	۱۰۱
فصل هفتم	۱۰۴
حکم داورى و آثار آن	۱۰۴
بند اول - حکم داورى	۱۰۴
بند دوم - آثار حکم داورى	۱۰۶
الف - خصوصیت الزامی بودن حکم داورى	۱۰۷
ب) خصوصیت قطعی بودن حکم داورى	۱۰۸
ج) خصوصیت قهری الاجراء نبودن حکم داورى	۱۰۹
فصل هشتم	۱۱۲
عیوب رای داورى و طرق اعتراض به آن	۱۱۲
بند اول - عیوب رای داورى	۱۱۲
الف - بطلان قرار یا قرار داد داورى	۱۱۳
قضیه‌ی حکم صادره توسط شاه اسپانیا در ۲۳ دسامبر ۱۹۰۶	۱۱۳

۱۱۷	ب - انتخاب نادرست داور
۱۱۷	ج - تجاوز داور از حدود اختیارات
۱۲۰	د) انحراف جدی از قواعد اساسی رسیدگی
۱۲۲	ه) کوتاهی در بیان دلایل مبنای حکم
۱۲۳	بند دوم - مبنای که در رویه‌های بین‌المللی کمتر مورد استفاده قرار گرفته است
۱۲۳	الف) فساد یکی از اعضای دیوان داور
۱۲۳	ب) عدم تشکیل صحیح دیوان داور
۱۲۵	فصل نهم
۱۲۵	تجدید نظر در احکام داورى بین‌المللی عمومی
۱۲۵	بند اول - مقررات کمیسیون حقوق بین‌الملل
۱۲۹	بند دوم - وضعیت تجدید نظر احکام داورى در مقررات ILC
۱۲۹	الف) پیش‌نویس کنوانسیون ۱۹۵۳
۱۳۱	ب) مقررات نمونه آیین رسیدگی ۱۹۵۸
۱۳۵	فصل دهم
۱۳۵	بطلان احکام داورى بین‌الملل عمومی

۱۳۵	بند اول - مقررات کمیسیون حقوق بین الملل
۱۳۷	بند دوم - مقررات کمیسیون ۱۹۵۳ و ۱۹۵۸
۱۴۱	بند سوم - دیوان دادگستری بین المللی به عنوان مرجع رسیدگی به دعاوی بطلان
۱۴۴	نتیجه گیری
۱۴۶	فهرست منابع و مآخذ
۱۴۶	الف - منابع فارسی و عربی
۱۴۹	ب) نشریات و فرهنگ نامه ها
۱۵۰	ج) منابع انگلیسی
۱۵۱	د) پایان نامه های دوردی کارشناسی ارشد و دکتری

ممداً نهمر به فيمن ممده من فلقه

امام سجاد(ع)

خدایا تو را سپاس که زندگی ام را در میان سپاسگزارانت با

سپاس می گذرانم.

با سپاس از الطاف الهی، اکنون که موفق به اتمام این
دوره گذشته‌ام وظیفه خود می دانم از تمامی اساتید
گراتقدر و دوستانی که در این راه اینجانب را مورد توجه
و عنایت خود قرار داده‌اند به ویژه اساتید ارجمند آقایان
دکتر میرعباسی و دکتر طباطبایی فروتنانه سپاسگزاری
بنمایم.

جا دارد در این جا از زحمات بی دریغ همسرم که مرا
در این راه بسیار یاری کرده است تشکر کنم.

این نوشته ناچیز را از صمیم قلب به روح پاک پدرم
و صمیمیت معصومانه مادرم که همیشه مشوق من در
ادامه تحصیل بوده‌اند تقدیم می کنم.

محمد تقی ابراهیمی

مقدمه

- طرح مطلب

داوری یکی از شیوه‌های حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات بین‌المللی می‌باشد که هم در زمینه‌ی امور تجاری بین‌المللی و هم در خصوص اختلافات مطروحه میان کشورها مورد استفاده قرار می‌گیرد. اساس ارجاع اختلافات به این شیوه رسیدگی رضایت طرف‌های اختلاف اعم از خصوصی یا عمومی می‌باشد. بنابراین براساس همین اصل، طرفین اختلاف در خصوص تعیین مسائلی، از جمله قانون حاکم بر رسیدگی، اعم از قانون ماهوی و آئین رسیدگی همچنین تعیین داوران، محل داور و سایر امور مربوط به آن توافق می‌نمایند.

اصولاً انگیزه‌های مختلفی در ارجاع اختلافات به داور و وجود دارد، در زمینه‌ی داور و امور تجاری به دلیل ماهیت اختلافات، طرفین خواهان رسیدگی سریع از طرف قضات منتخب خود که عمدتاً در زمینه‌ی مسائل مطروحه دارای تخصص کافی می‌باشند، هستند. به طور کلی مرجع اصلی صلاحیت‌دار برای رسیدگی به اختلافات، دادگاه‌ها هستند، لیکن رسیدگی در دادگاه‌ها در دو مرحله یا

بیشتر انجام می‌گیرد، در صورتی که داوری، یک مرحله‌ای است و سرعت رسیدگی در آن به مراتب بیشتر است. همچنین تشریفات رسیدگی به موضوع در داوری به مراتب ساده‌تر از دادگاه‌ها است و حتی طرفین می‌توانند تشریفات رسیدگی را بنا به میل خود باتوافق تنظیم نمایند. برخی از اختلافات از چنان پیچیدگی برخوردار هستند که فقط اهل فن و متخصصان در موضوع اختلاف می‌توانند از آن سر درآورند و انتخاب چنین فردی در داوری ممکن است، لیکن در رسیدگی قضایی ممکن نیست، زیرا در داوری طرفین می‌توانند داور را تعیین کنند اما در رسیدگی قضایی، قاضی توسط مرجعی رسمی انتخاب و منصوب می‌شود، جریان داوری محرمانه است لیکن رسیدگی قضایی فاقد این ویژگی است. مضافاً آن که هزینه‌ی داوری به مراتب کمتر از هزینه‌ی دادرسی قضایی است. به خصوص در مورد داوری موقت که معمولاً در این موارد هزینه‌ی دادرسی وجود ندارد بلکه فقط حق‌الزحمه‌ی داور باید پرداخت گردد. هنگامی که دعوا بین دو طرف با تابعیت مختلف باشد، گرایش دادگاه به سوی طرفی که همزبان و هم تابعیت وی است، منتفی نمی‌باشد و بنابراین طرفین به دادگاه‌های متبوع طرف مقابل اعتماد نمی‌کنند، در صورتی که در داوری، بی‌طرفی شرط اساسی است.

هدف از داوری به طور اصولی، یافتن راحل مسالمت‌آمیز است چون داور منتخب طرفین است سعی دارد که نظرات طرفین تا حداکثر ممکن رعایت شود در حالی که کارکرد دادگاه‌ها به طور حرفه‌ای عبارت است از: فصل خصومت بدون

توجه به منافع خاص طرفین.^(۱)

در عین حال در زمینه‌ی اختلافات بین‌المللی با ماهیت حقوق عمومی، شاید انگیزه‌های طرفین اختلاف تاحدی متفاوت از انگیزه‌های مطروحه در داوریه‌های تجاری بین‌المللی باشد. در این نوع اختلافات طرفین اختلاف عمدتاً دولت‌های خارجی یا سازمان‌ها و نهادهای عمومی هستند که نمایندگی منافع دولت متبوع خود می‌باشند و به دلیل وضعیت خاص این اختلافات و با توجه به این مسئله که عمدتاً دولت‌ها به استناد اصل تساوی و برابری حاکمیت خود، خواهان رسیدگی اختلافات مطروحه در مراجع تعیین شده توسط طرفین اختلاف می‌باشند تا این که اختلافات خود را به محاکم قضایی یکی از طرفین اختلاف ارجاع دهند. بنابراین شاید در این نوع اختلافات نیز انگیزه‌هایی همانند سرعت در رسیدگی مورد نظر باشد ولی شاید بتوان اظهار داشت که انگیزه‌ی مهم در ارجاع این نوع اختلافات به داوریه تمایل طرفین به رسیدگی به اختلاف توسط یک مرجع بی‌طرف می‌باشد. اما صرف‌نظر از انگیزه‌های متفاوت طرفین این دو نوع داوریه، آن چه که عمدتاً در هر دو دسته‌ای این داوریه‌ها مورد نظر طرفین می‌باشد، صدور حکمی است که دارای اثر الزام‌آور و قطعی می‌باشد. شاید در داوریه‌های تجاری علاوه بر سرعت مورد نظر در رسیدگی، تمایل طرفین در حذف مراحل رسیدگی پژوهشی دادگاه‌ها که

۱- جعفریان، منصور، مقایسه قانون نمونه آنسیترال و لایحه داوریه تجاری بین‌المللی، رساله فوق‌لیسانس دانشگاه شهید بهشتی، سال تحصیلی ۷۴-۷۲، ص ۴.

مستلزم مداخله‌ی مرجع دیگری در جریان رسیدگی می‌باشد، انگیزه‌ی دیگری در ارجاع اختلافات به داوری می‌باشد و در خصوص داوری‌های بین‌الملل عمومی نیز طرفین خواستار صدور حکمی هستند که به طور قطعی اختلافات مطروحه میان طرفین را حل و فصل نماید این مورد به خوبی از خلال مذاکرات در خصوص تدوین کنوانسیون‌های دهه ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ روشن می‌باشد.

-روش تحقیق

روش ما در این تحقیق، روش کتابخانه‌ای بوده است. در این زمینه اکثریت قریب به اتفاق منابع موجود را مطالعه کرده‌ام و تا آن جا که مقدور بوده است از منابع انگلیسی نیز بهره لازم را برده‌ام. آنچه که قابل ذکر است، کم بودن منابع در خصوص داوری بین‌المللی عمومی و نه تجاری و عدم همکاری مراجع دانشگاهی برای دستیابی به منابع پایان‌نامه‌ای می‌باشد، اما در هر حال و به هر شکلی توانستم، چندین پایان‌نامه را نیز مورد مطالعه قرار دهم.

-قلمرو و موضوع

از جایی که داوری از شیوه‌های حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات بین‌المللی و به طور کلی شامل داوری تجاری بین‌المللی و داوری بین‌المللی بین دولت‌ها می‌باشد و بخش داوری تجاری بین‌المللی نیز در حیطه حقوق خصوصی قرار